

Verschillende gezichten, diverse paden

Naar effectieve randvoorwaarden voor flexibiliteit en
effectiviteit in het doorbreken van intergenerationele
armoede

URSI rapport 371

Sander van Lanen
Erik Meij
Erik Merx
Arjen Edzes
Tialda Haartsen
Sanne Visser

20 maart 2023

Samenvatting

- Intergenerationele armoede en kansenongelijkheid zijn hardnekkige en groeiende problemen, ook in de Veenkoloniën. Huidig beleid slaagt er niet in om de situatie voor mensen in armoede te verbeteren en behaalt haar doelstellingen tot nu toe dus nog niet. Dit essay presenteert de hoofdconclusies en aanbevelingen van het meerjarig onderzoek naar het effectief terugdringen van intergenerationele armoede in de Veenkoloniën, uitgevoerd door de Rijksuniversiteit Groningen, als onderdeel van het project 'Alliantie van Kracht' en in opdracht van de provincies Drenthe en Groningen.
- De belangrijkste conclusie is dat het doorbreken van intergenerationele armoede een benadering vereist die gericht is op families. Iedere familie is anders en heeft te maken met haar eigen manieren van armoede-overdracht. Daarnaast bevelen wij aan om zes randvoorwaarden te creëren die het individu of het gezin in armoede centraal zetten. Dit schept een raamwerk om intergenerationele armoede, in al haar diversiteit, succesvol aan te pakken.
- Aan de lokale overheid en partners in de regio adviseren wij om
 1. Op verschillende manieren in mensen te investeren om zo gelijke kansen te creëren.
 2. De volgende randvoorwaarden voor een effectieve doorbraak van (intergenerationele armoede) in beleid en ondersteuningspraktijk te creëren: samenhang, samenwerking, tijd en ruimte voor professionals, lange termijn en continuïteit in de aanpak, langdurige relaties, en kennisuitwisseling over effectieve interventies en programma's.
 3. De drukte en complexiteit van de huidige (intergenerationele) armoede aanpak terug te brengen door het aantal maatschappelijke organisaties en interventies te verminderen.
 4. De effectiviteit van interventies en programma's structureler te evalueren.
- Gebaseerd op signalen uit de doelgroep en de werkpraktijk, presenteren wij thema's die landelijk aangepakt moeten worden. Overheden en organisaties op lokaal en regionaal niveau kunnen deze agenderen bij de landelijke overheid en de Minister voor Armoedebeleid, Participatie en Pensioenen Carola Schouten;
 - Verhoog de inkomens van de minstverdienende groep(en).
 - Werk bij uitkeringen op basis van vertrouwen en verminder regeldrukke.
 - Investeer in structurele en langdurige armoedeondersteuning.
 - Ongelijke ondersteuning voor gelijke kansen vraagt om herverdeling; financier de verrijkte kansen voor gezinnen met een achterstand middels belasting op vermogensoverdracht bij vermogende families.

1. Intergenerationele armoede in de Veenkoloniën

Er leven steeds meer mensen in hardnekkige armoede. Huidig beleid en regelgeving slaagt er niet in om armoede te voorkomen of verminderen. Armoede kan iedereen overkomen. Echter, het overkomt kinderen die in armoede opgroeien twee keer zo vaak als andere kinderen¹. En deze kans op armoede neemt toe naarmate kinderen langer in een arm gezin opgroeien. Er dus sprake van kansenongelijkheid. Waar je wieg staat beïnvloedt je toekomstige sociaaleconomische positie². Deze overdracht van armoede van ouders op kinderen die breder bekend staat als intergenerationele armoede omschrijven wij als volgt; “[e]en situatie waarin langdurig, door generaties, sprake is van financiële, sociale en ruimtelijke exclusie, waardoor families mogelijkheden niet tot volle potentie kunnen benutten”³.

**Nergens in
Nederland komt
zoveel armoede
voor in een
plattelandsregio als
in de Veenkoloniën**

Ook in de Veenkoloniën is armoede een hardnekkig probleem. Nergens in Nederland komt zoveel armoede voor als in deze plattelandsregio in het zuidoosten van Groningen en het oosten van Drenthe. Ook intergenerationele armoede komt in het gebied veel voor. Terwijl zo’n 6% van de ouders in de Veenkoloniën een volwassen kind in armoede heeft (22 t/m 26 jaar), heeft ongeveer een derde van de arme ouders een volwassen kind in armoede⁴. Dat is zes keer zo vaak. Kinderen van arme ouders zijn dus zelf ook vaker arm. Armoede wordt dus binnen families doorgegeven. Tussen 2011 en 2020 is het aantal arme jongvolwassenen in de Veenkoloniën met 10% toegenomen. En wanneer de armoededefinitie iets ruimer wordt genomen, bijvoorbeeld op 110% of 120% van het sociaal minimum, groeit de groep in langdurige armoede gestaag⁵. Onder de schommelingen van economie, werkgelegenheid, en prijsontwikkelingen, die directe gevolgen hebben voor de hoeveelheid acute armoede, sluimert dus een toename van personen en gezinnen in langdurige en intergenerationele armoede.

Het doorbreken van intergenerationele armoede vereist een aanpak die aansluit bij de leefwereld van families in armoede. Om intergenerationele armoede beter te begrijpen en spraken met 23 families in intergenerationele armoede. Die gesprekken gingen over hun ervaringen, de mechanismen van armoede-overdracht en de strategieën die ze gebruikten om in hun behoeften te voorzien of hun situatie te verbeteren. Deze ervaringen van armoede in het dagelijkse leven van individuen en families noemen we de ‘leefwereld’. Wat blijkt is dat meerdere mechanismen bijdragen aan de overdracht van intergenerationele armoede⁶. Daarmee bedoelen wij bijvoorbeeld minder liefde en aandacht in de jeugd; doordat ouders overbelast zijn door hun eigen problemen, een gevoel van onveiligheid thuis (bijvoorbeeld door huiselijk geweld), een gebrek aan kennis en ervaring omtrent financiën in het huishouden, of een tekort aan hulp en ondersteuning bij schoolwerk of het nastreven van hoger onderwijs vanwege geldgebrek. De situatie waarin men opgroeit is hier essentieel, want hier worden kinderen voorbereid om mee te doen op school en later in het werkende leven. Ook worden in de kinderjaren ambities gevormd en waarden en normgedrag aangeleerd.

¹ Guiaux, M, Roest, A. & Iedema, J. (2011). Voorbestemd tot achterstand? Armoede en sociale uitsluiting in de kindertijd en 25 jaar later. Den Haag: [Sociaal Cultureel Planbureau](#).

² SEO (2021) SEO Kansentlas. Amsterdam: [SEO Economisch Onderzoek](#).

³ Visser, S. (2019). Mechanismen van en interventies bij intergenerationele armoede. Groningen: [Rijksuniversiteit Groningen](#).

⁴ Edzes, A., Visser, S., Strijker, D. & Rijnks, R. (2019). Dé arme bestaat niet. [Sociaal Bestek](#) 81: 17-19. Trendbureau Drenthe (2019), Veenkoloniën: arme ouders hebben vijf keer vaker arme kinderen Infobladen. Groningen: [Trendbureau Drenthe](#).

⁵ Sociaal Planbureau Groningen. (2020). Criteria voor armoede. Groningen: [Sociaal Planbureau Groningen](#).

⁶ Visser, S., Edzes, A., Merx, E. & van Lanen, S. (2022). “It all starts with family”: Mechanisms of intergenerational poverty in the Veenkoloniën, the Netherlands. [Journal of Poverty](#) 26(6): 520-548.

Daarnaast spelen processen buiten het gezin een rol. Stigmatisering van armoede, en van bepaalde families en plaatsen die worden geassocieerd worden met armoede, maakt dat kinderen soms worden buitengesloten op school of in sociale netwerken, zoals het niet worden uitgenodigd worden op verjaardagen of speelafspraken omdat andere kinderen op hen neerkijken. Het kan ook gebeuren dat op basis van de reputatie van een gezin schooladviezen naar beneden worden bijgesteld

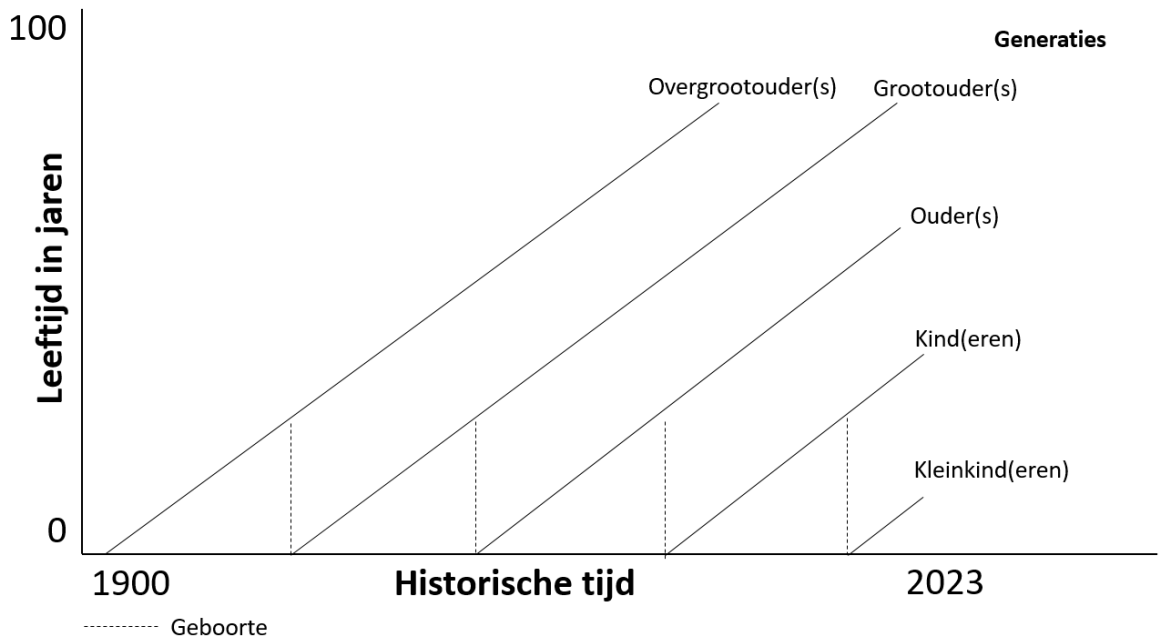
waardoor een kind niet het meeste uit de opleiding kan halen. Deze interne en externe processen zorgen voor kansenongelijkheid. Het doorbreken van deze mechanismen vereist zowel veranderingen binnen het huishouden als bij de organisaties, sociale netwerken en instituties waarin het zich bevindt. Dit vraagt om ongelijk investeren voor gelijke kansen, want het ene kind uit een arme familie heeft andere ondersteuning nodig dan een ander kind uit een andere familie. Deze doorbraak moet van verschillende kanten komen, zowel vanuit de familie als vanuit de samenleving en het web van armoedebeleid en -interventies.

Het doorbreken van intergenerationale armoede vraagt om ongelijk investeren voor gelijke kansen

2. Naar een intergenerationale armoedebestrijdingsmodel

Om te begrijpen hoe intergenerationale armoede van generatie op generatie wordt doorgegeven hebben we de levensverhalen nodig van de verschillende generaties in een familie. Dit leidt tot het identificeren van de ervaringen van verschillende generaties, hoe zij met deze ervaringen van armoede en uitsluiting omgaan, en wat voor invloed dit heeft op latere generaties. Structureel in kaart brengen hoe de ervaringen van de ene generatie doorwerken in de andere maakt onderliggende problemen zichtbaar, toont de oorsprong van problemen in zowel de huidige als voorgaande ervaringen, en identificeert de zogenaamde 'vraag achter de vraag'. Door de individuele levenslopen te vergelijken met de mechanismen die terugkeren in de verschillende generaties kunnen we patronen zichtbaar maken om deze te kunnen doorbreken. Een visueel model kan helpen om deze intergenerationale mechanismen te identificeren (zie figuur 1).

Het model in figuur 1 kan gebruikt worden om de mechanismen van intergenerationale armoede-overdracht binnen een familie zichtbaar te maken. Op de lijnen van de individuele levenslopen van de verschillende generaties in de familie kunnen belangrijke ervaringen, evenementen en gedragspatronen worden ingetekend. Het invullen van dit model voor verschillende generaties van een familie geeft inzicht in de manier waarop verschillende ingrijpende gebeurtenissen en ervaringen in eerdere generaties invloed kunnen hebben op individuele levenslopen van de daaropvolgende generaties en in de familiedynamiek (zie uitwerking in figuur 2).

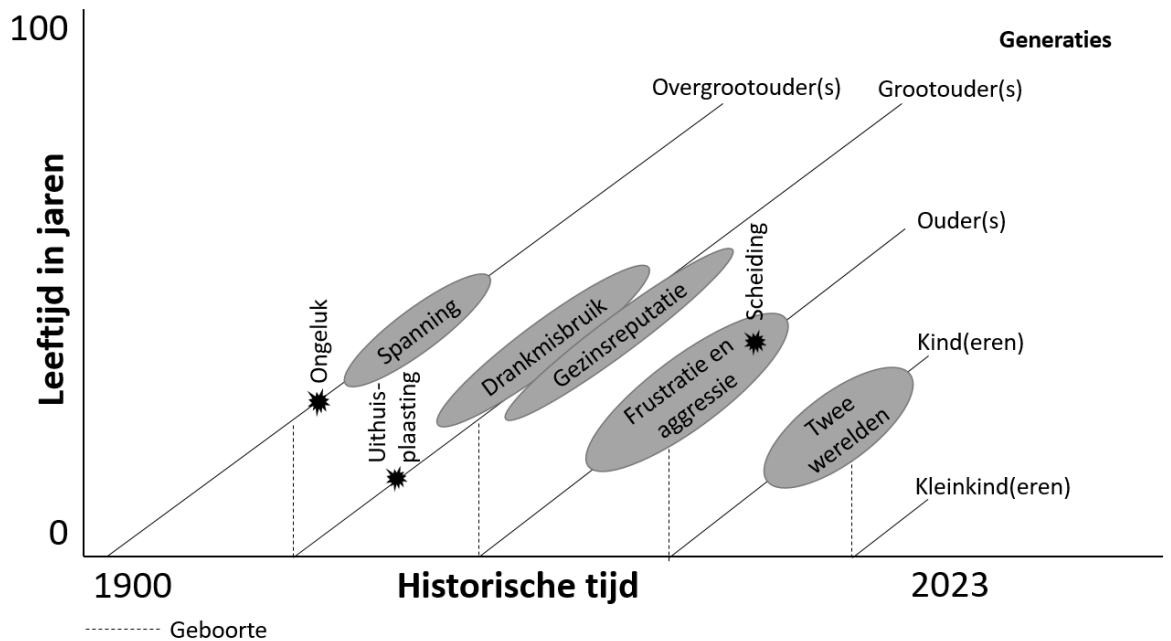

Figuur 1: een generatiemodel om levensloopontwikkelingen tussen generaties in relatie te zien.

Als voorbeeld nemen we een fictief gezin waar de grootouders in acute armoede vervielen. Deze val in armoede kan allerlei maatschappelijke redenen hebben, maar is soms ook gewoon botte pech. Een ongeluk kon bijvoorbeeld betekenen dat de overgrootvader niet meer kon werken, waardoor er niet meer genoeg geld was om het gezin te onderhouden. Dit leidde tot interne spanningen en uiteindelijke plaatsing van de ‘grootouder’ in een jeugdtehuis. Hierdoor groeide de grootouder op met een gebrek aan liefde en aandacht en leerde niet goed hoe te praten over emoties en problemen. Als reactie begon de grootouder te drinken, met drankmisbruik, verslaving en een slechte gezondheid als gevolg. Geen goed voorbeeld en rolmodel voor de kinderen. Dit gedrag van de grootouder leidde daarnaast tot een slechte reputatie van het gezin. Hierdoor werden de ‘ouders’ van jongs af aan gestigmatiseerd en sociaal uitgesloten.

De generatie ouders kan hier verschillend op reageren. De één zet de tanden op elkaar, zet zich af tegen de situatie van armoede en vindt een weg in te ontsnappen. De ander raakt gefrustreerd en vervalt in hetzelfde gedrag als de grootouders. Deze frustratie, constante confrontatie met stigma, en de afwezigheid van een gezonde omgang met emoties kan leiden tot agressief gedrag. Dit is een fysieke reactie op stigmatisering en onrecht, maar kan op haar beurt de sociale uitsluiting versterken en het vasthouden van betaald werk bemoeilijken. In het voorbeeldmodel leidt de combinatie van emotionele en financiële beperkingen die deze ouders ervaren tot een scheiding en daarmee verdere instabiliteit in de opvoeding van hun kinderen.

Het kind uit deze scheiding leeft in twee werelden, de moeder heeft misschien wel meer geld dan de vader. Door het toevallige geluk toegang te hebben tot een gezin in een betere sociaaleconomische situatie, groeit het kind op met twee wereldvisies. Het merkt dat het vooral belangrijk is om goed in je vel te zitten. Vanwege de geboden kansen en aansporingen van de moeder, en een vader die niet wil dat zijn kind hetzelfde moet meemaken, weet het kind volwassen te worden met een redelijk stabiel leven. Deze stabiliteit blijft echter broos. Kinderen die uit armoede komen ervaren vaak een constante angst en onzekerheid voor terugval.

Figuur 2: het generatiemodel, ingevuld voor het fictieve voorbeeld, toont de relatie tussen omstandigheden, ervaringen, en gebeurtenissen die van generatie op generatie een rol spelen.

Dit fictieve voorbeeld toont meerdere mechanismen van intergenerationele armoede (figuur 2). Ten eerste, de overdracht van kennis, normen en waarden binnen een gezin⁷. Ten tweede, deze overdracht is van invloed op de wil en mogelijkheid van personen om hun situatie te veranderen⁸, en dus in hoeverre zij in staat zijn op mogelijke kansen te reageren⁹. Dit draait zowel om de situatie binnen het gezin of familie, als de sociale situatie daarbuiten, bijvoorbeeld op school of in de buurt. Ten derde, laat het voorbeeld zien dat ingrijpende ervaringen in één generatie doorwerken doordat kinderen onbewust gedrag en opvattingen overnemen door wat zij in hun jeugd zien en horen. Dat hoeft niet altijd via letterlijke overdracht of bewust aangeleerd gedrag te zijn. Zo leidt armoede in een gezin vaak tot stress, wat (fysiologisch) invloed heeft op het (ongeboren) kind en een veilige hechting in de weg staat. Dit heeft gevolgen voor de cognitieve, sociale, en emotionele ontwikkeling, en daarmee voor het gedrag. Deze verschillende mechanismen betekenen dat het gedrag en de opvattingen doorwerken tussen verschillende generaties. Een model dat deze processen in kaart brengt is belangrijk voor een goed begrip en aanpak van het intergenerationele element van armoede.

Het voorbeeld toont ook aan hoe belangrijk sociale relaties zijn. Neem bijvoorbeeld het kind met ouders in verschillende omstandigheden waardoor het in aanraking komt met verschillende leefstijlen.

⁷ Visser, S., Edzes, A., Merx, E. & van Lanen, S. (2022). "It all starts with family": Mechanisms of intergenerational poverty in the Veenkoloniën, the Netherlands. *Journal of Poverty* 26(6): 520-548.

⁸ Sociaal & Cultureel Planbureau (2022). Mensbeelden bij beleid: bewust worden, bespreken en bijstellen. Den Haag: [Sociaal & Cultureel Planbureau](#).

⁹ Van Lanen, S. (2022). Imagining a future in the austerity city: Anticipated futures and the formation of neoliberal subjectivities of youth in Ireland. *Environment and Planning A: Economy and Space* 53(8): 2033-2049.

Diverse sociale relaties vergroten de kans dat een kind iemand tegenkomt die naast haar komt staan, die haar perspectief begrijpt en vanuit die positie in staat is patronen te herkennen en doorbreken. Een dergelijke gids¹⁰ kan een familielid, een leraar, een sociaal werker of een ander persoon met wederzijds vertrouwen zijn. Deze band stelt de gids in staat de samenhang van problemen te zien en voorbij gefragmenteerde oplossingen voor deelproblemen te kijken. Deze samenhang is een essentiële voorwaarde voor het doorbreken van intergenerationele armoede¹¹. Het vinden van een gids is niet per sé makkelijk en berust soms in grote mate op toeval. Ook met een gids is ontsnappen aan armoede niet makkelijk. Mensen in generatiearmoede ervaren vaak een conflict met zichzelf, bijvoorbeeld omdat zij het idee hebben dat ze hun familie verraden door buiten de hechte sociale kring te treden en nieuwe sociale relaties aan te gaan. Dit gevoel kan nog jaren nadat een persoon uit armoede is ontsnapt de kop opsteken¹². De doorbraak in de eerste generatie is dus kwetsbaar en het echte doorbreken vindt plaats wanneer de bagage van (over)grootouders de volgende generatie kinderen niet langer negatief beïnvloedt.

Het echte doorbreken van armoede gebeurt wanneer de bagage van (over/groot)ouders de generatie van de kinderen niet langer negatief beïnvloedt

Dit generatiemodel toont visueel dat armoede meer is dan een individueel probleem, het werkt door de generaties. Familierelaties geven niet alleen geldgebrek door, maar ook een houding tegenover de samenleving, het omgaan met tegenslag of de breedte van het eigen sociale netwerk. De dynamiek van intergenerationele armoede heeft vaak acuut geldgebrek als startpunt, maar geld blijft niet altijd het grootste ervaren probleem. Sociale uitsluiting, verslaving, slechte gezondheid, of verstoorde familierelaties kunnen belangrijker worden dan geldgebrek. Individuen en huishoudens leren soms te leven met weinig geld, dus is er überhaupt niet altijd sprake een probleem. Armoede, zowel acuut als intergenerationeel, ontstaat in relatie tot de omgeving van familie en vrienden die verschillende vormen van hulp kunnen bieden, regionale omstandigheden zoals werkgelegenheid, opleidingsmogelijkheden, en ondersteuningsnetwerken, en nationale economische ontwikkelingen met invloed op de regio¹³. Deze variatie van problemen, oorzaken, en mogelijke oplossingen is essentieel om armoede te begrijpen en effectief te kunnen doorbreken.

3. Intergenerationele armoede in de Veenkoloniën: wat weten we?

3.a Dé arme bestaat niet, en dé gouden oplossing voor intergenerationele armoede dus ook niet.

De ervaringen van families maken duidelijk dat (intergenerationele) armoede geen éénduidig probleem is waar één oplossing voor bestaat¹⁴. Per gezin bestaat de vraag wat het probleem is, voor wie het een probleem is en wie dit mag of kan bepalen. Nu ligt deze beslissing vaak bij beleidsmakers en -uitvoerders. En terwijl geldgebrek niet altijd het (grootste) probleem is, wordt dit wel vaak gebruikt als noodzakelijke voorwaarde voor het

¹⁰ Notten, N. (2022). Kansenongelijkheid wordt van generatie op generatie overgedragen. [Sociale Vraagstukken](#).

¹¹ Meij, E., van Lanen, S., Merx, E., Edzes, A. & Haartsen, T. (2022). Terug naar de basis voor een effectieve aanpak van (generatie)armoede: zes randvoorwaarden. [Sociaal Bestek](#) 2022(6).

¹² Elibol, R. (2022). Met een paar stuivers: opgroeien in armoede. [De Groene Amsterdammer](#) 146(42).

¹³ Rijksuniversiteit Groningen, Sociaal Planbureau Groningen & Trendbureau Drenthe (2020). Generatie armoede doorbreken; Wat werkt? Groningen: [Sociaal Planbureau Groningen](#).

¹⁴ Edzes, A., Visser, S., Strijker, D. & Rijns, R. (2019). Dé arme bestaat niet. [Sociaal Bestek](#) 81: 17-19.

krijgen van toegang tot veel voorzieningen en regelingen. Het ‘systeem’ van armoedebestrijding en -verzachting ziet geldgebrek dus als het probleem, wat niet altijd aansluit bij hoe families en individuen het probleem ervaren in hun leefwereld. Verder worden beleid en interventies vaak ontworpen vanuit het mensbeeld van de makers, oftewel hoe zij zowel het daadwerkelijke en het gewenste gedrag van de doelgroep zien¹⁵. Echter, dat mensbeeld hoeft niet aan te sluiten bij de mogelijkheden en wensen om te veranderen van het arme gezin¹⁶. Een dergelijke verkeerde inschatting van de motivaties en mogelijkheden van families in armoede leidt ertoe dat beleid (de systeemwereld) vaak niet aansluit bij de ervaringen van de doelgroep (de leefwereld). Deze gebrekkige aansluiting vermindert de doeltreffendheid van beleid en interventies. Een beperkte probleemopvatting of onrealistisch mensbeeld staat effectieve doorbraken dus in de weg.

Daarom adviseren wij om de leefwereld van mensen centraal te zetten. Dit betekent meer ruimte voor personen en gezinnen in armoede in het vaststellen van de problematiek die aangepakt moet worden en de prioritering binnen meervoudige problematiek. Wanneer de probleemervaring van het gezin of individu het uitgangspunt is, geeft dit zicht op de samenhang en achtergrond van problemen, wat weer bijdraagt aan zinnige en effectieve ondersteuning. Wanneer de persoon of het gezin in armoede de ‘definitiemacht’

**Meer ruimte
voor personen
en gezinnen in
armoede in het
vaststellen van
de problematiek**

heeft om te beslissen welk probleem (eerst) behandeld wordt, sluit de aanpak van armoede sneller aan bij de ervaring ervan. Door op deze manier de hulpbehoevende persoon centraal te zetten én hun problematiek in een generatiemodel te begrijpen, komen belangrijke knelpunten in de leefwereld van gezinnen uit de schaduw. Dit perspectief doet daarmee recht aan de diversiteit van problemen in intergenerationele armoede en zorgt dat het ondersteuningssysteem zich op daadwerkelijk ervaren problemen richt.

- geef de persoon of het gezin in kwestie ‘definitiemacht’: betrek hun perspectief om ervaren problemen te identificeren en prioriteren.

3.b Intergenerationele armoede verschilt van ‘acute’ armoede.

Onder acute armoede verstaan we de situatie waarin een persoon of huishouden plotseling, kortdurend, of tijdelijk geldgebrek heeft. Acute armoede is vaak het gevolg van ingrijpende gebeurtenissen zoals werkeloos raken, een echtscheiding, of een faillissement. Bij intergenerationele armoede, een langdurigere vorm van armoede, ligt de oorzaak vaak in de overdracht van ideeën, gebruiken, normen en waarden binnen families. Echter kan iedere generatie met pech in acute armoede terecht komen. Wanneer dit leidt tot nieuwe gedragspatronen kunnen de gevolgen door meerdere generaties heen klinken. Intergenerationele armoede begint dus vaak met acute armoede. Bekende oorzaken van acute armoede, zoals ziekte, jong moederschap, een ouderlijke scheiding met jonge kinderen, of pech, kunnen daarom dienen als vroegsignalering voor mogelijk intergenerationele armoede, zeker wanneer deze in gezinnen met kinderen plaatsvinden en er andere kwetsbare factoren zijn.

- monitor oorzaken acute armoede, vooral in (kwetsbare) gezinnen met (jonge) kinderen, en onderneem tijdig actie om langdurige (intergenerationele) armoede te voorkomen.

¹⁵ Sociaal & Cultureel Planbureau (2022). Mensbeelden bij beleid: bewust worden, bespreken en bijstellen. Den Haag: [Sociaal & Cultureel Planbureau](#).

¹⁶ Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2017). Weten is nog geen doen: een realistisch perspectief op zelfredzaamheid. Den Haag: [Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid](#).

3.c Armoede en sociale uitsluiting zijn zowel tijdloos als tijdgebonden.

Armoede is tijdloos omdat ze zich in alle tijden voordoet, en tijdsgebonden omdat de oorzaken en gevolgen kunnen verschillen door de tijd. Waar een buitenechtelijk kind aan het begin van de 20^e eeuw oorzaak tot maatschappelijke uitsluiting en alle gevolgen van dien kon zijn, is dit tegenwoordig minder het geval. Echter kunnen deze ‘vroegere’ gebeurtenissen via intergenerationele overdracht nog wel invloed hebben op de situatie nu. Beleid, interventies, en signalering van intergenerationele armoede moeten dus meebewegen met de tijd en zich zowel aanpassen op maatschappelijke en economische ontwikkelingen. Meer aandacht voor de sociale en mentale kant van armoede, inclusief welzijn, ervaring, en inclusie, in armoedebelid en -preventie zorgt voor continuïteit en adaptief vermogen naar maatschappelijke ontwikkelingen. De systeemwereld kan dan meebewegen met veranderingen in de leefwereld van armen. Het delen van definitiemacht met gezinnen en individuen in intergenerationele armoede versterkt de signalering van, en aanpassing aan, ontwikkelingen in de armoederealiteit.

- Benut de definitiemacht van gezinnen in armoede om flexibel te reageren op maatschappelijke veranderingen in de ervaring van armoede en uitsluiting.

3.d Intergenerationele armoede moet zowel op individueel als maatschappelijk niveau aangepakt worden.

Een individuele aanpak van intergenerationele armoede heeft als doel de situatie van ondersteunde gezinnen te verbeteren. Het doel is het veranderen van gedrag waardoor de situatie van het gezin verbetert. De maatschappelijke aanpak wil het aandeel gezinnen in intergenerationele armoede terugdringen. Deze aanpak richt zich op

Het is niet vanzelfsprekend dat de individuele en maatschappelijke aanpak van intergenerationele armoede elkaar versterken

structurele factoren, zoals de regionale arbeidsmarkt, en op de politiek waar beleid armoede kan creëren of juist verminderen¹⁷. Het individuele en maatschappelijke niveau lopen soms door elkaar heen. Intergenerationele armoede kan door gedragsverandering worden doorbroken voor enkele families, maar wanneer andere families er door structurele en politieke factoren in terecht komen, blijft het fenomeen op maatschappelijk niveau bestaan. Een aanpak is inefficiënt wanneer overmatig veel tijd en moeite wordt gestoken in het helpen van individuele gezinnen terwijl de oorzaken van de problemen, zoals onder advisering op scholen, gebrek aan werkgelegenheid, en te lage sociale uitkeringen, niet veranderen. Oplossingen op individueel niveau dragen dus niet per sé bij aan het terugbrengen van het aantal gezinnen in armoede zolang op maatschappelijk niveau niet ook actie wordt ondernomen. Het doorbreken van intergenerationele armoede op maatschappelijk niveau vereist zowel ongelijke ondersteuning voor gelijke kansen als hervormingen van structurele en politieke factoren, zoals investeringen in scholen met veel kwetsbare leerlingen, sociale werkplaatsen, een sociaal schuldsaneringsbeleid, isolatie in sociale huisvesting, en goede infrastructuur in perifere regio's.

- Investeer, naast interventies op individueel niveau, ook in structurele en politieke hervormingen.

In sectie 4 gebruiken we de opgedane kennis over intergenerationele armoede om enkele adviezen te geven voor de regionale aanpak van (intergenerationele) armoede. In sectie 5 presenteren we enkele adviezen op nationaal beleidsniveau waarvoor lokale en regionale organisaties zich kan uitspreken.

¹⁷ Brady, D. (2019) Theories of the causes of poverty. [The Annual Review of Sociology](#), 45: 155-175

4. Naar een effectieve bestrijding van intergenerationale armoede: actiepunten voor de regio

Hoe kunnen we deze kennis over intergenerationele armoede en haar oorzaken gebruiken om armoede te doorbreken? Hiervoor kan aan twee knoppen gedraaid worden. Ten eerste kan ingezet worden op de families en huishoudens die in intergenerationele armoede leven. Dit zijn interventies gericht op individueel niveau. Ten tweede kan verandering zich richten op de omgeving, die uit zowel sociale, economische, en politieke elementen bestaat. Hier kan bijvoorbeeld geïnvesteerd worden in sociale infrastructuur, de regionale arbeidsmarkt, en armoedebelief¹⁸. Armoede-interventies kunnen dus de capaciteit van armen vergroten of de maatschappelijke structuren veranderen, zoals werkgelegenheid via sociale werkplaatsen of inzetten op bestaanszekerheid.

In ons onderzoek keken wij vooral naar families in armoede en de professionals en organisaties die hen ondersteunen. Hierdoor ligt de blik vooral op de personen, op het individueel doorbreken van intergenerationele armoede (zie 1.d). Nadat wij met families in intergenerationele armoede hebben gesproken, hebben wij onze bevindingen voorgelegd aan professionals die dergelijke gezinnen ondersteunen. Deze professionals opereren vaak als schakel tussen de leefwereld van personen in armoede en de systeemwereld van beleid en interventies. Door de ervaringen uit de leefwereld met hen te delen, hielden we het werkveld een spiegel voor en gingen we op zoek naar aanknopingspunten om intergenerationele armoede effectiever te kunnen bestrijden.

Professionals blijken goed op de hoogte van de wensen van hun cliënten en wat nodig is voor een effectieve armoedebestrijding. Kortom, zij hebben een goed begrip van de leefwereld van armoede. Toch lukt het hen vaak niet om effectieve ondersteuning in de praktijk te brengen. Zij ervaren de grootste beperkingen in

Professionals begrijpen de leefwereld van armoede maar voelen zich beperkt door de systeemwereld

de randvoorwaarden waarin ze hun werk moeten uitvoeren. Zij voelen zich dus beperkt door de systeemwereld waarin zij werken. Zo ontbreekt de flexibiliteit in regelgeving en financiën om aan de grote verscheidenheid aan behoeften van cliënten te kunnen voorzien. Daarnaast ervaren zij een gebrek aan tijd om langdurige relaties op te bouwen met cliënten en andere professionals in het bredere werkveld. Daarnaast gaven zij aan zich beperkt te voelen door krappe functie- en taakomschrijvingen. Kortom, deze professionals hebben de kennis om gezinnen effectief te ondersteunen, maar voelen zich, net zoals de gezinnen in armoede, beperkt door de organisaties, systemen, en regelgeving waarbinnen ze opereren¹⁹. Zij ervaren de randvoorwaarden die de systeemwereld hen oplegt als de grote belemmeringen om het gevraagde maatwerk voor effectieve armoedebestrijding te bieden. Dit vraagt dus om een herinrichting van het werkveld van deze professionals, waarin zij het vertrouwen, de richtlijnen en de autonomie krijgen om de mens centraal te zetten en daadwerkelijk maatwerk te bieden. Intergenerationele armoede effectief doorbreken vereist dus het realiseren van de zes randvoorwaarden voor écht maatwerk en effectieve armoedebestrijding²⁰: samenhang, samenwerking, tijd en ruimte voor professionals, lange termijn en continuïteit, langdurige relaties en kennisuitwisseling over effectieve interventies en programma's.

¹⁸ Rijksuniversiteit Groningen, Sociaal Planbureau Groningen & Trendbureau Drenthe (2020) Generatie armoede doorbreken; Wat werkt? Groningen: [Sociaal Planbureau Groningen](#).

¹⁹ Joosse, H., Teisman, G., Verschoor, S. & van Buuren, A. (2019) Wanneer vele handen het werk niet lichter maken: een complexiteitsbenadering voor gezinnen en instanties met multiproblematiek. [Erasmus School of Social and Behavioural Sciences](#).

²⁰ Deze randvoorwaarden worden in meer detail toegelicht in Meij, E., van Lanen, S., Merx, E., Edzes, A. & Haartsen, T. (2022). Terug naar de basis voor een effectieve aanpak van (generatie)armoede: zes randvoorwaarden. [Sociaal Bestek](#), 2022(6).

4.a. Ongelijke ondersteuning voor gelijke kansen.

Het terugdringen van kansenongelijkheid vereist een ongelijke ondersteuning voor gelijke kansen. Kinderen, jongeren, en ouders in generatiearmoede verdienen extra aandacht om mechanismen van armoede-overdracht te beperken. Wie nu kansen mist moet extra kansen geboden worden om een gelijk speelveld te creëren. Dit kan bijvoorbeeld door een kwaliteitsimpuls te geven aan scholen met relatief veel kansarme kinderen, te investeren in sociale en beschermde werkplaatsen, of een sociaal schuldsaneringsbeleid in te voeren. Verder kan geïnvesteerd worden in wegen en openbaar vervoer in de perifere regio's om ruimtelijke kansenongelijkheid tegen te gaan of in het isoleren van sociale huurwoningen om maandlasten van sociale huurders te verminderen. Dit vereist een inrichting van de systeemwereld die kan reageren op de behoefte uit de leefwereld van gezinnen in intergenerationele armoede en kansen biedt waar deze mogelijk en gewenst zijn. Door de ervaringen van het gezin centraal te zetten in de probleemdefinitie en -prioritering sluit deze extra ondersteuning aan bij de beleefde behoeften.

- verminder kansenongelijkheid middels intensieve ondersteuning die aansluit bij hun behoeften voor gezinnen in generatiearmoede.

4.b Maatwerk vereist bestuurlijk lef: realiseer de zes randvoorwaarden voor echt maatwerk.

De roep om maatwerk in de armoedebestrijding is niet nieuw, maar de uitvoering blijft achter. Hierdoor lukt het niet om de systeemwereld van de armoedebestrijding aan te laten sluiten bij de leefwereld van gezinnen in armoede. Dit maatwerk uitvoeren vereist bestuurlijke keuzes die soms tegen de politieke of bestuurlijke stroom ingaan, en die daarom roepen om bestuurlijk lef. Dit kan bijvoorbeeld door als wethouder boven de vierjarige bestuurscycli van gemeenten uit te stijgen en in te zetten op langer lopende projecten, door een 'race to the bottom' te verminderen via minimum kwaliteitsvoorwaarden in aanbestedingen, of door ruimte te scheppen voor informele kennisnetwerken tussen professionals onderling en met de doelgroep. Regionale netwerkgroepen, zoals de Alliantie van Kracht, bieden mogelijkheden; hulporganisaties, overheden, woningbouwcorporaties en andere instellingen zijn al verenigd rond een gemeenschappelijk doel. Samen kunnen deze organisaties belangrijke stappen zetten om de zes randvoorwaarden voor daadwerkelijk maatwerk in de regio te realiseren: samenhang, samenwerking, tijd en ruimte voor professionals, lange termijn en continuïteit, langdurige relaties, en kennisuitwisseling over effectieve interventies en programma's.

**De roep om
maatwerk is niet
nieuw, maar de
uitvoering blijft
achter**

- realiseer de zes randvoorwaarden voor de effectieve bestrijding van intergenerationele armoede.

4.c Vereenvoudig de maatschappelijke organisaties en interventies gericht op (intergenerationele) armoede.

Onze analyse van interventies, programma's en initiatieven in de Veenkoloniën laat zien dat er veel verschillend aanbod is voor een grote diversiteit aan (deel)problemen²¹. Hierdoor bestaat het risico dat niet iedereen op de hoogte is van alle beschikbare ondersteuning, dat samenwerking tussen organisaties overbodig complex is, en dreigt het risico van verkokering en versnippering. Deze risico's gelden zowel voor de persoon en het gezin in armoede als de hulpverlener die in deze complexiteit op zoek moet naar

²¹ Merx, E. & van Lanen, S. (2022). Meer overzicht en inzicht nodig in armoedehulp Veenkoloniën. [Koepel Adviesraden Sociaal Domein](#).

ondersteuning en samenwerking. Daarnaast versterkt deze verdeeldheid een verkokerde en versnipperde benadering gericht op deelproblemen (energiearmoede, voedselarmoede, etc.) in plaats van op de samenhang tussen de verschillende soorten problematiek van intergenerationele armoede. Minder organisaties met meer interne diversiteit in expertise vereenvoudigt samenwerken en een cliënt-gerichte aanpak van multiproblematiek²². Overheden op verschillende schaalniveaus kunnen een dergelijke structuur faciliteren via aanbestedingsprocedures en financieringsinstrumenten die de randvoorwaarden voor effectieve armoedebestrijding centraal stellen. Hierdoor kunnen personen en gezinnen in armoede effectiever geholpen worden, en wordt financiering voor het doorbreken van armoede efficiënter gebruikt.

**Verdeeldheid
in de aanpak
versterkt een
benadering op
deelproblemen
in plaats van
de samenhang**

- reduceer het aantal organisaties werkzaam met intergenerationele armoede en verplicht deze tot structurele en intensieve samenwerking.

4.d Onderzoek de effectiviteit van interventies en programma's.

Er gebeurt veel in de Veenkoloniën om intergenerationele armoede te bestrijden (zie 4.c). Echter laat de regionale interventiedatabase zien dat slechts van weinig initiatieven bekend is of ze effectief zijn. Bij ongeveer de helft van de interventies weten we niet of deze bijdraagt aan het beoogde doel²³. Dit betekent niet dat ze niet werken, we weten het alleen niet. Ook nieuwe plannen, gebaseerd op de zes randvoorwaarden, of experimentele aanpakken moeten goed gemonitord en geëvalueerd worden. Wij adviseren daarom bij iedere interventie en elk programma vast te stellen wat het doel van de interventie is, wanneer er sprake is van succes, op welke termijn resultaat wordt verwacht en hoe dit wordt gemeten²⁴. Deze informatie creëert de doelen voor de effectevaluatie van de interventie. Duidelijkheid over de verwachte termijn van impact voorkomt dat een interventie als niet succesvol wordt afgeschreven voordat deze haar effect kan bewijzen. Wanneer een hervorming over meerdere interventies of programma's plaatsvindt, of wanneer het niet haalbaar is per interventie te evalueren, kan een analyse op gebiedsindicatoren gebruikt worden. Echter vereist dit een duidelijk gemotiveerde afbakening van het gebied, de indicatoren en de externe factoren die de uitkomst kunnen beïnvloeden. Dergelijke evaluaties zijn geen makkelijke opgave, want armoede is een divers probleem en mensen in armoede een diverse groep. Dit vereist dus duidelijkheid in effectiviteitsstudies; wat meten ze en om welke redenen?

- evalueer de effectiviteit van interventies middels vooraf opgestelde doelen, termijnen, en indicatoren.

²² Joosse, H., Teisman, G., Verschoor, S. & van Buuren, A. (2019). Wanneer vele handen het werk niet lichter maken: een complexiteitsbenadering voor gezinnen en instanties met multiproblematiek. [Erasmus School of Social and Behavioural Sciences](#).

²³ Merx, E. & van Lanen, S. (2022). Meer overzicht en inzicht nodig in armoedehulp Veenkoloniën. [Koepel Adviesraden Sociaal Domein](#).

²⁴ Een handig hulpmiddel hiervoor is de [monitoring toolkit](#) voor Jeugdhulp ontwikkeld door de Gemeente Groningen.

5. Versterk signalen uit de doelgroep: een stem richting Den Haag

In sectie 4 presenteerden we vier aanbevelingen voor de regionale aanpak van (intergenerationele) armoede. Regionale organisaties opereren echter niet in een vacuüm en er zijn aspecten die buiten de invloedssfeer vallen van de regio. Het is niet mogelijk om intergenerationele armoede alleen in de regio op te lossen. Daarom presenteren we in deze sectie 4 punten die regionale netwerken en -organisaties kunnen agenderen bij de landelijke overheid.

De Veenkoloniën kent een groot aantal organisaties, professionals, vrijwilligers, en bestuurders die zich hard inzetten voor het doorbreken van (intergenerationele) armoede. Hun bevologenheid en betrokkenheid is echter niet genoeg om armoede in de regio verleden tijd te maken. In tegendeel, we zien dat het probleem de laatste jaren groter wordt. Zeker in de huidige periode kunnen gedreven

Systematisch en flexibel werken vereist een systeemdoorbraak

professionals, sympathieke initiatieven, en motiverende interventies niet opboksen tegen de hoge inflatie. Wij krijgen signalen dat uitvoerenden, beleidsmakers en bestuurders, samen met hun cliënten, soms met de rug tegen de muur staan. Het huidige landelijke beleid werkt de regionale aanpak en de armoedebestrijding in sommige gevallen tegen en moet dus veranderen. Zowel de doelgroep (ervaring) als vanuit professionals (ondersteuningspraktijk) vragen om hervormingen, zoals een verhoging van uitkeringen en het minimumloon, een ander belastingbeleid, en andere politiek-economische ingrepen. Dergelijke beleidsveranderingen overstijgen het mandaat van regionale samenwerkingsverbanden.

Toch kunnen regionale netwerken hier een rol spelen. Met een veelvoud aan partners kunnen deze netwerken gezamenlijke standpunten innemen en deze actief uitdragen en agenderen. De combinatie van uitvoeringsorganisaties en overheden kan de signalen vanuit de doelgroep versterken richting de landelijke politiek. Dit vereist actie van twee kanten. Ten eerste moet intern de stem van professionals en de doelgroep serieus genomen worden. Ten tweede moeten lokale en regionale organisaties en -netwerken zich extern duidelijk en gezamenlijk uitspreken voor hervormingen. Waar mogelijk kunnen regionale netwerken en -organisaties zich door het land verbinden om de roep om hervormingen te versterken. Een regionaal netwerk, zoals de Alliantie van Kracht, zet zich dan specifiek in als vehikel om de ervaringen van doelgroep en professionals te versterken en te agenderen.

Een regionaal netwerk kan de signalen van doelgroep en professionals te versterken

Uit ons onderzoek komen vier signalen naar boven die actie op nationaal niveau vereisen.

5.a Verhoog de inkomens van de minstverdienende groep(en).

Intergenerationele armoede gaat om meer dan alleen geld. Toch begint het vaak met acute armoede en geldgebrek. Daarbij kan een stabiel inkomen bijdragen aan een basis om andere problemen aan te pakken. Een groeiende groep huishoudens heeft moeite om rond te komen, en dit zijn niet langer alleen de lagere inkomens²⁵. Dit gaat niet enkel om werklozen of andere uitkeringsontvangers, ook de groep werkende armen groeit. Maatregelen als het verhogen van het minimumloon, evenredige aanpassingen van de overige lonen, de bijstand, AOW, en andere uitkeringen verhogen het inkomen van

²⁵ Nibud (2022). Betalingsproblemen stapelen zich op. [Nibud](#).

laagverdieners²⁶. Een andere mogelijkheid is het verlagen van belasting op inkomsten. Deze inkomstenvermeerdering aan de onderkant kunnen deels worden gecompenseerd met belastingverhoging op vermogens en/of winsten of door besparingen door financiële stromen van verschillende beleidsterreinen te bundelen; uitgaven aan armoedebestrijding vereffenen zich dan met, bijvoorbeeld, besparingen op de zorg, zeker wanneer dit gepaard gaat met hervormingen die preventie lonend maken voor verzekeraars. Wanneer meer mensen voldoende verdienen, vervallen minder mensen in acute armoede en daarmee mogelijk intergenerationele armoede.

Het garanderen van een toereikend en stabiel inkomen vereist ook hervormingen in de arbeidsmarkt. Zo kunnen kansen voor werkzoekenden die niet over de juiste of over verouderde diploma's beschikken voor een passende baan worden gecreëerd door op de arbeidsmarkt meer te focussen op skills, dat wil zeggen op de kennis en vaardigheden van mensen²⁷. Maatregelen zoals vroegtijdig signaleren van een groeiende mismatch in vaardigheden, begeleiding bij het vinden van werk om (langdurige) werkloosheid te voorkomen, introductie van basisbanen en een volwaardige integratie van begeleidend werk de kans op werk, en dus inkomen, vergroten²⁸. Dat geldt ook voor het vergroten van de mogelijkheden om naast een uitkering bij te verdienen en het vereenvoudigen van de mogelijkheden om snel in- en uit te kunnen stromen in uitkeringen.

5.b Uitkeringen op basis van vertrouwen.

Leven in armoede is vaak complex, en dit wordt vaak versterkt door een complexe en strenge systeemwereld. Zo hebben mensen in armoede meerdere inkomstenbronnen waarvan sommige aan strenge regels gebonden zijn. Een verandering in de ene toelage heeft weer invloed op (het recht op) een andere uitkering. Door deze complexiteit ontstaat een grote roep om zekerheid²⁹. Onderzoek aan de Rijksuniversiteit Groningen laat zien dat in de bijstand maatwerk geboden kan worden die de uitstroom naar werk deels vergroot³⁰. Minister Carola Schouten deed recentelijk een aantal voorstellen om de rol van vertrouwen en maatwerk in de bijstand en andere uitkeringen te vergroten³¹. Dit is een goede start. Uitvoerende organisaties en samenwerkingsverbanden moeten zich inzetten voor de uitvoering van deze beslissingen en zich sterk maken voor verdere ontwikkeling van vertrouwen als uitgangspunt in de sociale zekerheid. Op deze manier kan er gewerkt worden aan wederzijds vertrouwen tussen doelgroep en 'het systeem', en krijgt de doelgroep de zekerheid van waaruit ze verdere stappen naar werk en inkomen kan zetten.

²⁶ FNV (2022). Nederland moet minimumloon nu in 1 keer verhogen naar 14 euro na principe akkoord EU. [FNV.nl](https://www.fnv.nl)

²⁷ SER (2021). Samen toewerken naar een meer skillsgerichte arbeidsmarkt (Inspiratiedocument SER Actie-agenda Leven Lang Ontwikkelen). Den Haag: Sociaal-Economische Raad.

²⁸ Commissie Regulering van Werk (2020). In wat voor land willen wij werken. [Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid](https://www.ministerievan.nl/onderzoek-en-statistiek/onderzoek/2020/09/01/in-wat-voor-land-willen-wij-werken).

²⁹ Snip, J. & Meij, E. (2022). Zoektocht naar zekerheid: perspectief van Groningers met een laag of onzeker inkomen. [Sociaal Planbureau Groningen](https://www.sociaalplanbureau.nl).

³⁰ Edzes, A. et al. (2021). Perspectieven voor interventies in de bijstand: experimenten participatiewet. [Tijdschrift voor arbeidsvraagstukken](https://www.tijdschriftvoorarbeidsvraagstukken.nl) 37(3): 327-356.

³¹ Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2022). [Meer vertrouwen en hulp richting werk voor bijstandsgerechtigden](https://www.ministerievan.nl/onderzoek-en-statistiek/onderzoek/2022/09/01/meer-vertrouwen-en-hulp-richting-werk-voor-bijstandsgerechtigden).

5.c **Investeer in structurele en langdurige armoedeondersteuning.**

Organisaties en overheid hebben financiële en menselijke capaciteit nodig om de zes randvoorwaarden voor effectieve bestrijding (intergenerationele) armoede te realiseren³². Op nationaal niveau betekent dit bijvoorbeeld het balanceren van gemeentelijke financiering na de WMO-decentralisatie. Op gemeentelijk niveau vereist dit lef van bestuurders, het lef om de blik te verleggen tot (ver) na de vierjarige bestuurs-cyclus. Continuïteit in financiering en besluitvorming scheidt de mogelijkheid en zekerheid om de samenhang en samenwerking, en daarmee het maatwerk, in de armoedeondersteuning op orde te brengen. Op deze manier kan de caseload van professionals worden verminderd, de hoge doorloop van personeel worden teruggedrongen, blijft praktijkervaring behouden, en zorgt de continuïteit van projecten voor een sterkere vertrouwensband tussen doelgroep en professional. Dit klinkt misschien duur, maar door een lange termijnvisie in financiering en het combineren van beleid kunnen kosten op de lange termijn worden bespaard³³. Het bundelen van financieringsstromen creëert ook financiële capaciteit voor armoedeondersteuning; het effectief ondersteunen van armoede leidt tot besparingen op de kosten van bijvoorbeeld gezondheid en veiligheid.

**Een lange termijnvisie
en gebundelde
financieringsstromen
kunnen kosten
besparen**

5.d **De aanpak van intergenerationele armoede vraagt ook aanpak intergenerationele rijkdom.**

Intergenerationele armoede gaat over kansenongelijkheid. Opgroeien in armoede vergroot de kans later zelf ook in armoede te leven. Kansenongelijkheid wordt in stand gehouden door de beperkte kansen voor gezinnen in armoede, maar ook door de verrijkte kansen van vermogende families. Terwijl in Nederland inkomens herverdeeld worden, houdt de constante focus op inkomen (zie ook 1.a) de vermogensongelijkheid buiten schot³⁴. De ongelijke verdeling van vermogen is één van de structurele mechanismen van kansenongelijkheid. Zo konden ouders met vermogen belastingvrij geld schenken waarmee hun kinderen een huis kunnen kopen, met mogelijk prijsopdrijvende effecten³⁵. Kansenongelijkheid terugdringen vereist dus ook maatregelen om de concentratie van vermogen bij welvarende gezinnen te verminderen, bijvoorbeeld door middel van hervormingen van vermogens- en erfbelastingen. Daarnaast wordt ongelijkheid via minder materiële wegen doorgegeven; hoogopgeleide ouders kunnen hun kinderen helpen en stimuleren bij schoolwerk, met een hoger inkomen kunnen ouders bijlessen betalen, en weten kinderen van succesvolle ouders beter hoe ze zich in professionele situaties moeten gedragen³⁶. Naast aandacht voor de dynamiek van intergenerationele armoede moet er dus aandacht zijn voor de overdracht van vermogen van generatie op generatie³⁷.

**De ongelijke verdeling
van vermogen is één
van de structurele
mechanismen van
kansenongelijkheid**

³² Meij, E., van Lanen, S., Merx, E., Edzes, A. & Haartsen, T. (2022). Terug naar de basis voor een effectieve aanpak van (generatie)armoede: zes randvoorwaarden. [Sociaal Bestek](#) 2022(6).

³³ Gemeente Groningen (2021). [Sociale Investeringsexploitatie](#).

³⁴ Rijksuniversiteit Groningen, Trendbureau Drenthe & Sociaal Planbureau Groningen (2022). De kloof tussen arm en rijk: vermogensongelijkheid in de Veerkolonien. Groningen: [Rijksuniversiteit Groningen](#).

³⁵ Hochstenbach, C. (2018). [Spatializing the intergenerational transmission of inequalities: Parental wealth, residential segregation, and urban inequality](#). *Environment and Planning A: Economy and Space* 50(3): 689-708.

³⁶ Engbersen & Omló (2021). Uit de duivelskring van armoede. Utrecht: [Movisie](#)

³⁷ 'S Jongers, T. (2022). Het armoededebat moet vooral over niet-armen gaan. [De Correspondent](#).

6. Conclusie

Intergenerationele armoede is een hardnekkig probleem in de Veenkoloniën en daarbuiten, een probleem dat nog altijd groeit. De systemen die armoede creëren, haar in stand houden, en die mensen in armoede ondersteunen zijn dus toe aan grondige hervormingen. Ons onderzoek de afgelopen jaren heeft veel kennis en inzicht over deze problematiek gebracht. Weten is echter nog geen doen. Daarnaast blijft de maatschappij continu veranderen. De gestegen prijzen van de afgelopen maanden zorgen voor financiële moeilijkheden bij gezinnen en families in armoede, rond het sociaal minimum, en zelfs middeninkomens hebben het vaker moeilijk. In deze situatie ligt de dreiging van een nieuwe groep intergenerationeel arme families op de loer. Daarom is het nu, meer dan ooit, het moment om de organisatie van armoede- en inkomensbeleid kritisch te bevragen en te herzien. Het is belangrijk om voorbij de directe problemen van de huidige levensonderhoud-crisis te kijken en de structurele oorzaken van (intergenerationele) armoede aan te pakken.

Na vijf jaar onderzoek richten wij ons specifiek op bestuurders in de regio en bij de nationale overheid om deze structurele oorzaken te bestrijden. Wij adviseren om het volgende te doen om het groeien van (intergenerationele) armoede een halt toe te roepen.

In de regio:

1. Investeer in ongelijke ondersteuning voor gelijke kansen.
2. Realiseer de zes randvoorwaarden voor een effectieve doorbraak van (intergenerationele armoede).
3. De drukte en complexiteit van de huidige (intergenerationele) armoede aanpak terug te brengen door het aantal maatschappelijke organisaties en interventies te verminderen.
4. Onderzoek de effectiviteit van interventies en programma's.

Nationaal:

1. Verhoog de inkomens van de minstverdienende groep(en).
2. Werk bij uitkeringen op basis van vertrouwen.
3. Investeer in structurele en langdurige armoedeondersteuning.
4. Ongelijke ondersteuning voor gelijke kansen vraagt om herverdeling; financier de verrijkte kansen voor gezinnen met een achterstand middels belasting op vermogensoverdracht bij vermogende families.